

ÎNTRE MAREA NEAGRĂ ȘI MAREA MEDITERANĂ. CU PRIVIRE LA DOUĂ MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE DESFĂȘURATE LA ACCADEMIA DI ROMANIA IN ROMA¹

Colocviile organizate în 2007 și 2008 au avut ca obiectiv comun valorificarea poziției **Accademiei di Romania la Roma** în facilitarea apropierii dintre arheologia românească a lumii greco-romane și mediul științific italian. În ambele cazuri, participarea **Institutului de Archeologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române** a constituit un sprijin extrem de eficace în pregătirea și derularea evenimentelor. Până la apariția Actelor celor două reuniuni și având în vedere nevoia promovării bunelor exemple de cooperare, în scopul consolidării spiritului de **colaborare instituțională** în beneficiul întregii arheologii românești, supun atenției cititorilor o cronică succint comentată a celor două manifestări.

Între anii 2006-2008 am fost beneficiara uneia dintre bursele de studiu „Vasile Pârvan” prin care statul român oferă tinerilor săi specialiști în domenii umanistice prilejul rotunjirii propriei formări în mediul privilegiat al Cetății Eterne, ca membri-bursieri ai Accademiei di Romania la Roma.

Școala Română de la Roma – numele sub care a fost fost înființată instituția, prin legea nr. 4 285 din 22 octombrie 1920², cu un regulament de funcționare aprobat prin decret regal, semnat de Ferdinand I la 23 iulie 1921³ – avea, la creare, menirea „de a da posibilitatea de studii speciale de perfecționare tinerilor învățați și artiști români, în domeniul limbilor, literaturilor, istoriei și artelor plastice, clasice și neolatine”⁴.

Recent reintrată în circuitul vieții academice romane, grație – între altele – și recuperării, chiar dacă într-o formă modificată, a funcției formative inițiale⁵ prin

¹ Cele două evenimente care au oferit prilejul acestei evocări au fost: Simpozionul și Expoziția fotografică „Greci și Romani la gurile Dunării” (*Giornata di studi e Mostra di immagini fotografiche “Greci e Romani alle foci del Danubio”*), desfășurate la sediul Accademiei di Romania de la Roma, în zilele de 29-30 martie 2007; Congresul comemorativ „Dinu Adameșteanu. De la Marea Neagră la Marea Ioniană” (*Convegno di studi “Dinu Adameșteanu. Dal mar Nero allo Jonio”*), găzduit de aceeași instituție în zilele de 27-28 martie 2008.

² Monitorul Oficial, nr. 167 din 31 octombrie 1920, 5 894-5 895. După <http://www.history-cluj.ro/Istorie/anuare/AnuarBaritHistorica2008/14%20Veronica%20T.pdf>, 249, n. 42.

³ *Regulament pentru aplicarea legii care înființează școlile române de la Paris și Roma*, Monitorul Oficial, nr. 105 din 13 august 1921, 4150, nr. 3659. Arhiva Institutului de Archeologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române (mai departe: *Regulament...*).

⁴ *Regulament...*, cap. I, art. 4. Tot acolo, la cap. II, art. 6, se precizează: „Școala din Roma urmărește în chip deosebit cercetările și săpăturile arheologice din Italia și țările mediterane” (s. n.).

⁵ *Regulament...*, cap. I, art. 1: „Pentru strângerea raporturilor culturale cu surorile noastre latine, Franța și Italia, funcționează la Paris și la Roma două școli românești de studii superioare.” (s. n.).

redeschiderea programului de burse de studiu finanțate de statul român⁶, Accademia di Romania⁷ dispune de un potențial de integrare, prin reprezentare și capacitate de intermediere a contactelor și colaborărilor științifice, încă insuficient fructificat, dacă ne raportăm la provocările globalizării și la aspirațiile de recunoaștere a valorii europene a științei și culturii românești. Lipsită și astăzi de o bibliotecă reprezentativă pentru oricare din domeniile de studiu privilegiate prin actul de fondare, care să-i asigure un loc propriu pe harta documentărilor obligatorii ale cercetătorilor italieni sau străini aflați în trecere prin Roma, Accademia di Romania a încercat, în anii din urmă, să-și onoreze statutul prin organizarea periodică a unor evenimente științifice, culturale și artistice cu participare românească, îndeplinind mai degrabă rolul unui institut cultural decât pe cel al unei școli superioare. La susținerea acestui program de manifestări contribuția tinerilor bursieri este adeseori decisivă, punând în slujba intereselor de reprezentare a României întreaga lor capacitate profesională și organizatorică.

Realizarea, în timpul celor doi ani ai stagiului de cercetare în Italia, a unor evenimente științifice – de la proiect până la punerea în operă – de către bursierii școlilor românești din Italia constituie o îndatorire a acestora, statuată prin lege, *ab inizio*⁸. În prezent, ea face parte dintre obligațiile contractuale asumate de tinerii cercetători chiar înainte de plecarea pentru efectuarea stagiului de cercetare⁹ la Roma sau Veneția, instituind, cu timpul, o onorantă tradiție¹⁰.

În anii 2007 – 2008, organizarea unui congres pe o temă de arheologie și istorie a romanității orientale, pe cale de a deveni o constantă între acțiunile științifice organizate de Academia di Romania după 1999¹¹, nu a mai fost, din păcate, posibilă.

⁶ Bursele de cercetare la Accademia di Romania in Roma și Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia au fost reînstitute în 1998, prin HG nr. 578/1998, grație, în mare parte, efortului susținut al regretatului profesor Marian Papahagi, director al Accademiei di Romania în perioada 1997-1999, de a reinstala această instituție în prestigioasa tradiție deschisă de chiar fondatorul și primul său director, Vasile Pârvan, odată cu inaugurarea sa, în 1922. Un scurt istoric al Scolii Române de la Roma / Accademia di Romania in Roma poate fi parcurs la <http://www.accadromania.it>.

⁷ Numele actual al instituției corespunde celui înscris pe frontispiciul edificiului care o găzduiește, construit după planurile arh. Petre Antonescu pe un teren concesionat României, în acest scop, de Municipality Romei. În holul de la intrare, pe peretele din dreapta, se păstrează încă cele două liste de donatori: din partea italiană: Benito Mussolini; din partea română: 1. Academia Română; 2. Vasile Pârvan, precum și textul: „În zilele regilor Ferdinand I și Carol al II-lea Banca Națională a României a înălțat acest edificiu pentru progresul științei și al artei românești la lumina eternă a latinității și ca simbol al legăturilor de sânge și de cultură dintre Italia și România. Anno MCMXXXII”.

⁸ Legea nr. 4 285 din 22 octombrie 1920, prin care se înființau la Roma și Paris „Școli românești de studii superioare”, stabilea, la art. V, obligația bursierilor de a ține conferințe despre „viața poporului nostru sub toate raporturile”.

⁹ Având ca bază legală HG nr. 101/2002, contractul de acordare a burselor de cercetare și formare postuniversitară și postdoctorală „Vasile Pârvan” (la Accademia di Romania in Roma) și „Nicolae Iorga” (la Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia) prevede, la art. 8, pct. 2, lit. e) că „Bursierul este obligat să organizeze evenimente științifice/culturale în domeniul de știință/artă al proiectului conform programului aprobat de directorul instituției unde studiază (...)”.

¹⁰ Pentru manifestările cultural-științifice organizate de prima generație de noi bursieri la Accademia di Romania in Roma (începând cu anul 1999), v. Gh. Mândrescu, *Prefazione*, Ephemeris Dacoromana, Serie Nuova, XI, 2000, p. 9-14.

¹¹ Amintesc, în acest sens, Convegno „Paganesimo e cristianesimo nel Basso Danubio”, Roma, 3-4 aprilie 2000; Convegno internazionale „Nuove ricerche sulla Romanità danubiano-balcanica tra il I° ed il

Motivele au fost diferite și de natură conjuncturală: o anume dispersare a bursierilor arheologi între domenii de cercetare diverse - între preistorie și antichitatea greco-romană; împlinirea - în 2007 - a 85 de ani de la înființarea *Accademiei di Romania in Roma*, care a impus organizarea unui colocviu aniversar. Pe lângă acestea, starea de provizorat prelungit de la nivelul conducerii Accademiei¹², unde se mai afla în funcție un director al cărui mandat expirase de ceva timp și se aștepta, *sine die*, numirea unui nou, a împiedicat o proiecție pe termen lung a activităților științifice pentru anii 2007-2008. În aceste condiții, „sub vremi”, am propus și am reușit să organizez, în calitate de membru-bursier al Accademia di Romania, manifestările științifice pe care le evoc.

1. Prima dintre ele, **Mostra di immagini fotografiche e giornata di studi „Greci e Romani alle foci del Danubio“**, desfășurată la Accademia di Romania în zilele de 29 și 30 martie 2007 (fig. 1, 1), și-a propus să prezinte, atât din punct de vedere științific, cât și imagistic (prin intermediul fotografiei artistice) vestigii ale civilizației greco-romane dintr-o zonă de frontieră, aflată dintotdeauna la intersecția mai multor culturi și civilizații. Expoziția, completată și cu o restrânsă vitrină de carte de specialitate, a fost vernisată în prima zi a manifestării. Pe panourile instalate în sala de expoziții a Accademiei au fost reunite imagini reprezentative din 12 situri grecești și romane dobrogene, realizate de artiștii fotografi Mircea Stoian (Constanța) și Ion Mirea (București). Impresiile generate de vizitarea expoziției, ca și curiozitatea publicului participant au putut fi îmbogățite prin comunicările prezentate în ziua a doua a manifestării. Responsabililor științifici ai celor 12 șantiere arheologice - sau altor specialiști, desemnați de către aceștia - le-a revenit misiunea de a prezenta fiecare sit în parte, cu referiri la istoricul cercetărilor, monumentele reprezentative, dar și la proiectele de cercetare, valorificare muzeistică și promovare a sitului. Succesiunea comunicărilor a avut în vedere două grupaje: orașe greco-romane (*Histria, Orgame/Argamum, Tomis, Callatis*) și cetăți romane (*Capidava, Dinogetia, Noviodunum, Halmyris, Tropaeum Traiani, (L)Ibida, Ulmetum, Ovidiu*). Toate comunicările au fost bogat ilustrate, fiind realizate sub formă de aplicații PowerPoint. Publicul care le-a auzit, diversificat și relativ numeros, a fost format din membri ai celorlalte școli străine din Roma, studenți și cercetători aparținând altor structuri cu activitate arheologică italiene (universități, asociații profesionale, muzee).

VI° secolo d.C.”, Roma, 15-16 aprile 2004; Convegno Internazionale di archeologia „Culti orientali e tradizionali nel periodo del Principato nell'area danubiano-balcanica”, Roma, 22-24 aprile 2005.

¹² Situația - de neobișnuită confuzie și deloc benefică funcționării unei structuri cu asemenea rol, în epoca în care trăim - își găsește explicația în statutul Accademiei, încă insuficient precizat în prezent, care o așează la încrucișarea intereselor mai multor instituții din țară, sub a căror autoritate se află, într-un fel sau altul (administrativ, financiar, științific sau cultural). Din punct de vedere administrativ și financiar, Accademia di Romania se află sub tutela Ministerului Afacerilor Externe, bursele de formare postuniversitară sunt acordate de Ministerul Educației și Cercetării, Academia Română girează întreaga activitate științifică și îl propune pe directorul instituției, iar Institutul Cultural Român susține, prin mijloace proprii, programele culturale prezentate.

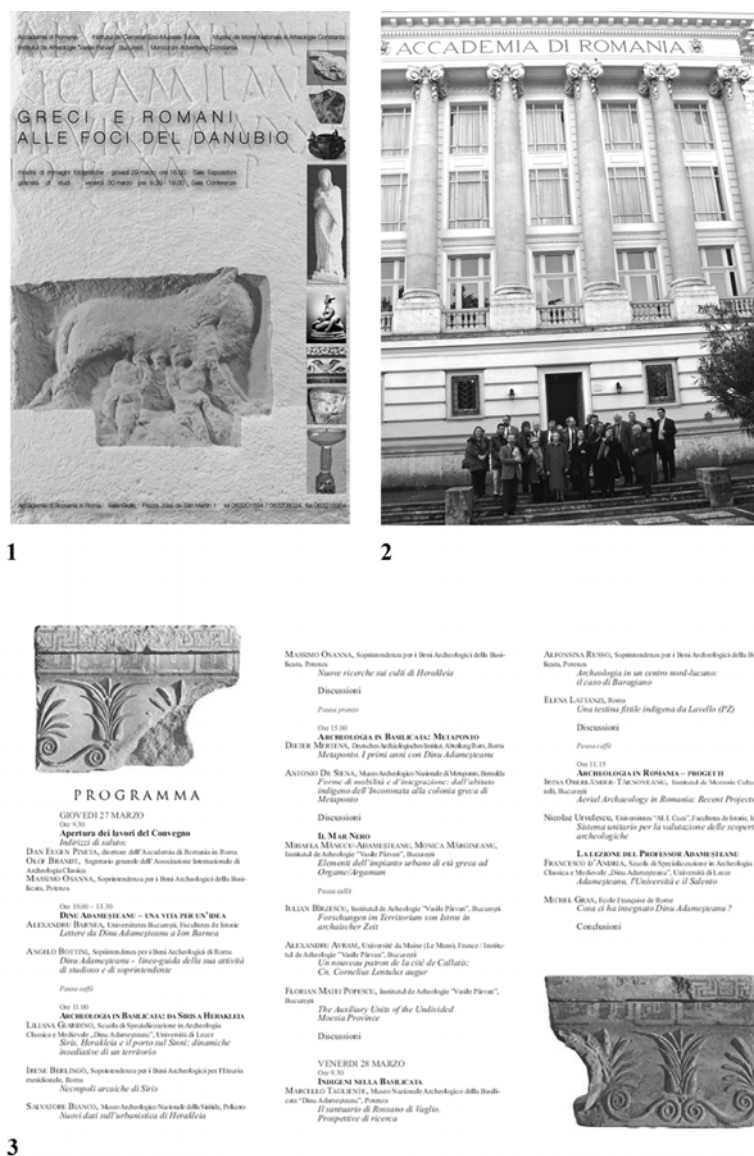

Fig. 1. 1. Afîșul Expoziției și Simpozionului „Greci e Romani alle foci del Danubio”, Accademia di Romania, Roma, 29-30 martie 2007; 2. Grup de participanți la colocviul „Dinu Adameșteanu. Dal mar Nero allo Jonio”, fotografiați în fața intrării Sălii de expoziții, Accademia di Romania, Roma, 28 martie 2008; 3. Programul colocviului „Dinu Adameșteanu. Dal mar Nero allo Jonio”, Accademia di Romania, Roma 27-28 martie 2008.

Fig. 1. 1. Affiche de l'Exposition et du Symposium „Greci e Romani alle foci del Danubio”, Accademia di Romania, Rome, 29-30 Mars 2007; 2. Groupe de participants au colloque „Dinu Adameșteanu. Dal mar Nero allo Jonio” devant l'entrée dans la Salle des expositions, Accademia di Romania, Rome, 27-28 Mars 2008; 3. Programme du colloque „Dinu Adameșteanu. Dal mar Nero allo Jonio”, Accademia di Romania, Rome, 27-28 Mars 2008.

În ordinea programului, în cadrul primului grupaj, șantierul arheologic Histria a fost prezentat de către Alexandra Lițu (Universitatea din București, Facultatea de Istorie), membru-bursier în stagiul la Accademia di Romania, care, la recomandarea prof. dr. Alexandru Suceveanu, responsabilul științific al șantierului, a susținut comunicarea *Fouilles d'Istros: du passé vers l'avenir*, reușind o captivantă – deși scurtă – expunere a principalelor etape ale cercetării și punerii în valoare a excepționalului sit dobrogean și insistând asupra ultimelor orientări în continuarea acestei valoroase tradiții. Accentuând asupra legăturii de netăgăduit dintre mediul înconjurător și viețuirea umană și asupra nevoii de raportare a cercetării arheologice la datele unui peisaj în continuă transformare, care necesită, el însuși, o cunoaștere mai aprofundată, dr. Mihaela Mănucu-Adameșteanu (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București), responsabil științific al șantierului *Orgame/Argamum*, a realizat o prezentare a evoluției cetății în epocile greacă și romană, prin intermediul comunicării *Orgame/Argamum: tra Ecateo di Mileto e Procopio di Caesarea*. Despre cetatea greco-romană *Tomis*, dar mai ales despre recente și originale proiecte de punere în valoare a unora dintre vestigiile antice din bogata zestre a Constanței, a vorbit dr. Constantin Chera (directorul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța) prin comunicarea *Tomis - Metropolis of the Left Pontus*. Nu mai puțin spectaculoase, rezultatele cercetărilor de la *Callatis* au fost făcute cunoscute participanților la lucrări de către dr. Mihai Ionescu și Tatiana Odobescu (Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia) în cadrul comunicării *La cité de Callatis*.

Seria prezentărilor fortificațiilor de epocă romană a debutat cu comunicarea *A Millenium of Roman and Byzantine History. Capidava - The Fortress at the Danube's Bend*, susținută de către conf. dr. Ioan C. Opriș (Universitatea București, Facultatea de Istorie), responsabil științific al șantierului, care, după ce a trecut în revistă istoricul și metodologia cercetărilor de la Capidava, a insistat asupra importanței rezultatelor acestora pentru cunoașterea istoriei romane și bizantine a Dobrogei. Prezentarea sitului *Dinogetia* a fost încredințată de responsabilul științific al șantierului, prof. dr. Alexandru Barnea, Adriannei Panaite (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București), fostă bursieră la Accademia di Romania; comunicarea sa, *The Archeological Site of Dinogetia*, a avut în vedere ansamblul sitului cu problematica sa, insistând asupra prezentării edificiului thermal.

Întrucât la Noviodunum activează în prezent două echipe de specialiști – una română și alta engleză –, cu proiecte independente de cercetare, s-a considerat oportună reprezentarea ambelor în cadrul colocviului. Astfel, Aurel Daniel Stănică (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea) a prezentat comunicarea *Noviodunum - la dernière frontière*, insistând asupra statutului special al sitului atât în epoca romană, cât și în cea bizantină, cu referiri la istoricul cercetărilor și la obiectivele de cercetare ale actualei echipe românești, condusă de dr. Victor H. Baumann. Dr. Adrian Popescu (Fitzwilliam Museum, University of Cambridge), unul dintre directorii programului englez de cercetare, a vorbit despre *Digging by*

the Lower Danube: The Noviodunum Archaeological Project, făcând mai degrabă o expunere bine argumentată a metodologiei moderne de cercetare, încă neobișnuită în practica arheologică curentă pe șantierele românești, mai ales în ceea ce privește arheologia clasică. În continuare, situl arheologic *Halmyris* a fost prezentat de către dr. Mihail Zahariade (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), responsabil științific al șantierului; în cadrul intervenției sale, intitulată *Halmyris. A Strategic Position and a Supply Base on the Roman Frontier at the Lower Danube and the Black Sea*, dl. Zahariade a trecut în revistă istoricul cercetărilor asupra sitului, iar dintre principalele rezultate ale acestora a insistat asupra importanței descoperirii criptei martirilor Epictet și Astion pentru istoria creștinismului dunărean.

Prezentarea importantului oraș roman *Tropaeum Traiani*, realizată de Adriana Panaite (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), la recomandarea prof. dr. Alexandru Barnea, responsabil științific de șantier, s-a intitulat *The Archeological Site of Tropeum Traiani* și a atras atenția asupra șantierului arheologic clasic cu cea mai veche tradiție din România, punând în cel mai potrivit echilibru monumentalitatea și valoarea documentară a vestigiilor descoperite la Adamclissi, pentru istoria veche a României și a romanității orientale.

Începând din anul 2001, un alt mare oraș al Dobrogei romane beneficiază de un program de cercetare arheologică sistematică: (L)Ibida. Primele rezultate, impresionante prin inedit și monumentalitate, alături de o scurtă trecere în revistă a cunoștințelor înregistrate de literatura de specialitate în legătură cu cetatea de la Slava Rusă, anterior deschiderii șantierului, au fost aduse în fața publicului prin comunicarea (L)Ibida – *“la cité aux tours et murs colossales”*, susținută de autoarea acestor rânduri (dr. Mihaela Iacob, responsabil științific al șantierului), în colaborare cu dr. Dorel Paraschiv (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea).

Reluarea, de dată recentă, a cercetărilor de la *Ulmetum*, de către o echipă de specialiști constănțeni, a dus la obținerea a noi și importante informații istorice, la care s-a referit dr. Gheorghe Papuc (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța) în cadrul comunicării *Ulmetum après 90 ans - fouilles récentes*. Seria comunicărilor s-a încheiat cu prezentarea *quadriburgium*-ului de la Ovidiu, prin intervenția dr. Virgil Lungu (Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Constanța) intitulată *Ricerche nel borgo tardo romano di Ovidiu*.

Practic, prin parcurgerea programului manifestării, s-au asigurat condițiile prezentării complementare a celor mai importante situri de epocă greacă și romană din Dobrogea, în care sunt în curs cercetări arheologice. Un volum, aflat în pregătire, reunește comunicările prezentate, propunându-și să întregască, în scris, imaginea de ansamblu schițată pe parcursul celor două zile de studiu și să contribuie, astfel, la difuzarea rezultatelor cercetărilor arheologice din Dobrogea în lumea științifică din Italia - și nu numai.

În calitate de inițitoare și realizatoare a dublului eveniment evocat, trebuie să menționez că, la punerea în operă a proiectului, Accademia di Romania a avut

drept parteneri români câteva instituții de profil și un sponsor: Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române și firma Monocrom Advertising, din Constanța. O egală recunoaștere a contribuției la reușita manifestărilor se cuvine a fi exprimată și câtorva prestigioase instituții italiene: Ministero per i Beni e le Attività Culturali – Soprintendenza per i Beni Archeologici della Basilicata, Università degli Studi di Bologna – Dipartimento di Storia Antica, Associazione Internazionale di Archeologia Classica, al căror sprijin generos a fost de un real folos. Un aport de neînlocuit la realizarea proiectului l-a adus Institutul Cultural Român, care și-a asumat acoperirea, fie și parțială, a cheltuielilor de deplasare pentru participanții din țară.

În fine, dar nu în ultimul rând, îmi face plăcere să amintesc, plină de gratitudine, susținerea de care m-am bucurat pe tot parcursul pregătirii și derulării evenimentelor, din partea restrânsei comunități a bursierilor de la Accademia di Romania, formată din Alina Pascale, arheolog, Alexandra Lițu, arheolog, Irina Ungureanu, filolog, Alexandra Afrăsinei, arhitect, ca și din partea prof. dr. Emanuela Ercolani și prof. dr. Anna Rita Parente, de la Università di Bologna și a dr. Maria Paola del Moro, de la Museo degli Fori Imperiali, Roma.

Ținând cont de informația extrem de limitată pe care mediul științific din Italia, din domeniul arheologiei și istoriei clasice, o are referitor la siturile grecești și romane din Dobrogea, dar și de evidența realei concurențe de pe „piața” evenimentelor cultural-științifice din Cetatea Eternă, mi-am propus o strategie de promovare „agresivă” a manifestării de la Accademia di Romania, atât la nivelul Academiiilor străine din Roma, cât și la cel al instituțiilor italiene de profil din Roma și Bologna (universități, institute de cercetare, Ministero per i Beni e le Attività Culturali). În acest sens, am direcționat către toți cei interesați de cercetarea antichității greco-romane și arheologie provincială nu doar o simplă invitație, ci și un pliant ce reda, succint, câteva date esențiale pentru istoria Dobrogei și pentru fiecare dintre cele 12 situri ce urmau a fi prezentate. Afișul și programul manifestării, precum și o broșură, conținând rezumatele comunicărilor, în limba italiană, însoțite de fotografii realizate de cei doi artiști, au fost distribuite participanților la manifestare și altor specialiști interesați¹³.

Efortul organizatorilor a fost răsplătit prin prezența la eveniment a unor profesori, cercetători, studenți, membri ai școlilor străine de arheologie din Roma (The British School at Rome, Deutsches Archäologisches Institut – Abteilung Rom, Svenska Institutet i Rom, Escuela Española de Historia y Arqueología, Istituto Slovacco a Roma, Istituto Svizzero, Bibliotheca Herziana), specialiști de la instituții italiene (minister, soprintendenza), între care amintim aici câțiva: dr. Lucilla de Lachenal (Ministero per i Beni e le Attività Culturali), dr. Lucrezia

¹³ Toate tipăriturile necesare bunei desfășurări a evenimentului s-au realizat în minitipografia Accademia di Romania. Realizarea lor nu ar fi fost posibilă fără implicarea, plină de înțelegere și pricepere, a directorului instituției, Dan Eugen Pineta.

Ungaro (director la Museo Mercati e Foro di Traiano) dr. Elizabeth Fentress (vicepreședinte a Associazione Internazionale di Archeologia Classica) etc. În sală a fost prezent și Marco Merola, corespondentul de la Napoli al Archaeology Magazine (publicație oficială a Archaeological Institute of America), care a invitat pe toți lectorii să trimită materiale de prezentare a siturilor pentru a fi publicate în paginile revistei.

2. Una din urmările organizării acestei manifestări a fost itinerarea expoziției de fotografie artistică la Potenza, unde a fost accesibilă publicului în perioada mai-iunie 2008, la sediul Museo Nazionale Archeologico della Basilicata “Dinu Adameșteanu”, sub titlul **Alle foci del Danubio. Le città greche e romane della Dobrugia. Nel ricordo di Dinu Adameșteanu**. Vernisarea sa, la 18 mai 2007, a prilejuit și o nouă serie de prezentări privind unele aspecte ale istoriei și arheologiei greco-romane din Dobrogea, prin susținerea comunicărilor: *Contributi dell’archeologia alla storia antica della Dobrugia* (prof. dr. Zoe Petre, Universitatea din București, Facultatea de Istorie), *Scavi d’Istros. I santuari* (Alexandra Lițu) și *(L)Ibida: „la città dalle mura colossali”* (dr. Mihaela Iacob).

3. A doua manifestare științifică asupra căreia mă opresc este **Convegno di studi “Dinu Adameșteanu. Dal mar Nero allo Jonio”, Roma, 27-28 marzo 2008**. Organizarea ei la Accademia di Romania a dorit să marcheze aniversarea a 95 de ani de la nașterea regretatului Dinu Adameșteanu, fost membru al acesteia în perioada interbelică (1938-1942), ilustru arheolog și profesor, a cărui personalitate și-a găsit cea mai plastică descriere în cuvintele lui Cosimo Damiano Fonseca¹⁴: „dacoromano per nascita, italiano per elezione, cittadino del mondo per vocazione”. Scopul proiectului acestei aniversări a fost de a reînvia în memoria participanților „lecția Dinu Adameșteanu”, prin evocarea personalității acestuia, a complexei sale activități de arheolog și mentor, ca responsabil al unor importante structuri de cercetare arheologică din Italia și prin implicarea sa constantă în cunoașterea apropiată, protecția, valorificarea științifică și muzeală a patrimoniului arheologic.

Titlul întâlnirii aniversare mi-a fost sugerat de volumul intitulat *Dal mar Nero allo Jonio. Colloqui con Rocco Mazzarone*¹⁵, unde, sub forma dialogului între doi vechi prieteni, Dinu Adameșteanu și Rocco Mazzarone, se dezvăluie cititorului momente cheie din viața, devenirea, zbaterea, implicarea celui ce constituie un reper în arheologia clasică la nivel internațional; este un volum ce ar trebui tradus de îndată și în România și distribuit lumii arheologice drept „manual” de devotament față de patrimoniul arheologic.

¹⁴ C. D. Fonseca, *Presentazione*, în *Studi in onore di Dinu Adameșteanu*, Galatina, 1983, p. V. Cosimo Damiano Fonseca, ilustru reprezentant al vieții cultural-științifice din Italia meridională, membru al Accademiei dei Lincei, a exercitat timp de 9 ani funcția de Preside della Facoltà di Lettere e Filosofia, de la Universitatea din Lecce, unde Dinu Adameșteanu a predat, între 1971-1983, cursuri de topografie antică, arheologie, istorie antică, etruscologie.

¹⁵ D. Adameșteanu, *Dal Mar Nero allo Jonio. Colloquio con Rocco Mazzarone*, Roma, 1994.

Pornind de la aceste date, prin întâlnirea organizată la Roma am propus constituirea unui cadru unitar de prezentare a rezultatelor recente obținute în domenii de constant interes ale „Profesorului”: cercetarea arheologică a lumii coloniale grecești din Dobrogea, Sicilia și *Magna Grecia*, raporturile dintre greci și indigeni în aceste teritorii, cercetarea aerofotografică în topografia arheologică, valorificarea muzeală și protecția patrimoniului arheologic.

În organizarea evenimentului, alături de Accademia di Romania in Roma s-au aflat Museo Nazionale Archeologico della Basilicata “Dinu Adameșteanu” (Potenza) și Ministero per i Beni e le Attività Culturali, prin Soprintendenza per i Beni Archeologici della Basilicata. Associazione Internazionale di Archeologia Classica a susținut, la rândul ei, proiectul acestei reuniuni, postând pe site-ul propriu anunțul privind organizarea sa și programul manifestării. Din nou, sprijinul Institutului Cultural Român s-a concretizat, între altele, prin asigurarea cheltuielilor de deplasare ale invitaților din România.

Am încercat să păstrăm aceeași „agresivitate” în promovarea manifestării în mediile științifice și culturale din Italia, în special în cele din Roma, notorietatea și respectul pe care lumea academică italiană îl poartă arheologului român constituind un veritabil capital și vector de cunoaștere, de care nu întotdeauna noi, românii, suntem conștienți. Invitații pentru susținerea unor comunicări au fost adresate unora dintre cei mai apropiați colaboratori și elevi ai „Profesorului”, astăzi nume de referință în domeniul arheologiei clasice, activând actualmente în Italia; lor li s-au adăugat câțiva specialiști români, apropiați acestuia sau care dezvoltă teme de cercetare în domeniile sale de interes.

Lucrările manifestării au fost deschise de către directorul în funcție al Accademiei di Romania, Dan Eugen Pineta care, prin câteva cuvinte, a reamintit întâlnirea sa cu cel aniversat și a subliniat rolul de catalizator al contactelor științifice româno-italiene pe care memoria sa, încă vie, îl poate avea în contextul integrării europene a României. Au urmat scurtele alocuțiuni ale prof. dr. Olof Brandt, secretar general al Asociației Internaționale de Arheologie Clasică (AIAC), care a prezentat activitatea lui Dinu Adameșteanu în cadrul AIAC – cunoscut fiind faptul că acesta a fost redactor al revistei internaționale *Fasti Archeologici* – și a prof. dr. Massimo Osanna, de la Scuola di Perfezionamento in Archeologia di Matera (Università degli Studi della Basilicata, Matera), care, salutând organizarea acestei reuniuni într-o instituție atât de dragă „Profesorului”, a insistat asupra activității lui Dinu Adameșteanu ca arheolog, soprintendent și profesor în Basilicata.

Comunicările propriu-zise au fost grupate pe mai multe teme, în încercarea de a da o „unitate în diversitate” problematicii abordate, dar și de a sugera posibile puncte de reflecție pentru viitoare – sper – întâlniri și colaborări științifice italo-române (fig. 1, 3).

Prima temă – „**Dinu Adameșteanu – una vita per un’idea**” – a găzduit două evocări: prof. dr. Alexandru Barnea (Universitatea București, Facultatea de Istorie) a prezentat *Lettere da Dinu Adameșteanu a Ion Barnea*, o comunicare bazată pe

documente de familie, marcând drama celui care, în contextul politic atât de dificil al României deceniului al cincilea al secolului trecut, este silit să renunțe la o identitate civică, națională și personală profund asumate și să ia decizia de a rămâne în Italia. Personalitatea energică și tenace a lui Dinu Adameșteanu, reflectată în liniile directe ale activității acestuia au făcut obiectul comunicării dr. Angelo Bottini, soprintendent la Soprintendenza per i Beni Archeologici di Roma, sub titlul *Dinu Adameșteanu – Linee-guida della sua attività di studioso e di soprintendente*¹⁶.

Al doilea set de comunicări a reunit nouă intervenții, sub tema „**Archeologia in Basilicata**”, aducând în discuție problematica cercetărilor legate de evoluția coloniilor grecești din această regiune și a relațiilor acestora cu populațiile indigene învecinate.

Patru dintre comunicări s-au referit la diverse aspecte ale locuirii grecești pe amplasamentul actualei localități Policoro (grupate în subtema „Archeologia in Basilicata: da Siris a Herakleia”). Pentru început, comunicarea *Siris, Herakleia e il porto sul Sinni: dinamiche insediative di un territorio*, a prof. dr. Liliana Giardino (Scuola di Specializzazione in Archeologia Classica e Medievale „Dinu Adameșteanu”, Università di Lecce) a făcut o alertă prezentare a evoluției habitatului antic de pe cursul inferior al fluviului Sinni, sugerând relația strânsă dintre modificările morfologice ale terenului și dinamica locuirii și folosind în acest scop argumente obținute prin combinarea cercetării aerofotografice cu cea a sondajului arheologic; dr. Irene Berlingò (Ministero per i Beni e le Attività Culturali - Direzione Generale Beni Archeologici), după ce a reușit să emoționeze auditoriul prin evocarea angajamentului decis al „Profesorului” în funcția de soprintendent arheologic al Basilicatei, a prezentat problemele ridicate de identificarea necropolelor grecești dezvoltate în jurul celor două colonii elene de la Policoro (Siris și Herakleia), oprindu-se asupra uneia dintre ele (cea situată în Contrada Madonelle), a cărei cercetare i-a fost încredințată de acesta: *Necropoli arcaiche di Siris*; în comunicarea intitulată *Nuovi dati sull'urbanistica di Herakleia*, dr. Salvatore Bianco (director, Museo Archeologico Nazionale della Siritide, Policoro) a făcut cunoscute câteva dintre descoperirile prilejuite de continuarea cercetărilor pe acropola așezării, care fac posibilă reconstituirea atât a organizării habitatului, cât și studierea felului în care diversele sale componente funcționau. Comunicarea prof. dr. Massimo Osanna, *Nuove ricerche sui culti di Herakleia*, care a încheiat acest grupaj, a realizat o trecere în revistă a documentației arheologice existente cu privire la viața religioasă a orașului, completând-o cu referințe la ultimele descoperiri din sanctuarele principalelor divinități: Demetra, Athena, Dionysos.

¹⁶ Angelo Bottini a fost unul dintre succesorii lui Dinu Adameșteanu la conducerea Soprintendenței arheologice a Basilicatei, structură de coordonare a activității de protecție, cercetare și valorificare a patrimoniului arheologic lucan, înființată în 1964, al cărei prim responsabil (până în 1977) a fost Dinu Adameșteanu.

Cele două comunicări referitoare la situl *Metaponto* (subtema „Archeologia în Basilicata: Metaponto”) au fost susținute de către doi colaboratori apropiați ai acestuia: dr. arh. Dieter Mertens (Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Rom) și dr. Antonio de Siena (director, Museo Archeologico Nazionale di Metaponto, Bernalda). Primul a evocat în intervenția sa, *Metaponto: i primi anni con Dinu Adameșteanu*, începuturile activității sale în Basilicata, legate de propunerea lui Dinu Adameșteanu de a găsi o soluție pentru conservarea *in situ* și punerea în valoare a vestigiilor templelor din zona sacră metapontină; pornind de la indiciile furnizate de cercetările de teren, aerofotografice și de săpăturile sistematice, dr. Antonio de Siena a urmărit, în cadrul comunicării sale, *Forme di mobilità e d'integrazione: dall'abitato indigeno dell'Incoronata alla colonia greca di Metaponto*, prezentarea comparativă a caracteristicilor de amenajare a spațiului locuit în cadrul a două așezări aparținând unor culturi diferite: locală (enotră) și greacă, ce s-au succedat pe același amplasament.

Subtema „Indigeni nella Basilicata” a fost abordată de trei comunicări: așa cum indică și titlul, *Il santuario di Rossano di Vaglio. Prospettive di ricerca*, în intervenția dr. Marcello Tagliente (director, Museo Nazionale Archeologico della Basilicata “Dinu Adameșteanu”, Potenza) au fost rememorate etapele parcurse de cercetarea sanctuarului zeiței osce Mefitis și câteva dintre direcțiile de studiu generate de evoluția sa, de la statutul de sanctuar federal al lucanilor la cea de factor activ al procesului de romanizare; dr. Alfonsina Russo (Soprintendenza ai Beni Archeologici della Basilicata, Potenza), vorbind despre *Archeologia in un centro nord-lucano: il caso di Baragiano*, a adus în discuție valențele cognitive multiple pe care le poate avea cercetarea unui centru indigen aflat la confluența mai multor culturi antice, dar și modul în care semnificația sa poate fi valorificată din perspectiva dezvoltării integrate a unei regiuni; comunicarea intitulată *Una testina fittile indigena da Lavello (PZ)* a oferit dr. Elena Lattanzi (Roma)¹⁷ ocazia de a face cunoscută auditoriului istoria acestui habitat antic, care a înregistrat parcurgerea mai multor etape culturale: daună, samnitică, romană.

Intervențiile specialiștilor români au fost grupate în două teme: **Il Mar Nero și Archeologia in Romania – Progetti.**

În cadrul primei teme au fost grupate patru intervenții, susținute de reprezentanți ai Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române din București: dr. Mihaela Mănușu-Adameșteanu a prezentat, în cadrul comunicării *Elementi dell'impianto urbano di età greca ad Orgame/Argamum*¹⁸, câteva observații privind organizarea spațiului urban argamens în epoca greacă; rezultatele mai vechilor cercetări privind etapa arhaică din evoluția centrului greco-indigen de

¹⁷ Acum pensionară, dr. Elena Lattanzi a fost succesoarea directă a lui Dinu Adameșteanu la conducerea Soprintendenza Archeologica della Basilicata, în 1977.

¹⁸ Așa cum a fost înscrisă în programul manifestării, comunicarea a fost realizată în colaborare cu dr. arh. Monica Mărgineanu-Cârstoiu, de la aceeași instituție.

la Tariverde, din teritoriul coloniei milesiene Istros, au fost puse în valoare și prezentate de dr. Iulian Bîrzescu în intervenția *Forschungen im Territorium der Koloniestadt Istros. Die archaische Siedlung von Tariverde*; despre un nou patron al cetății Callatis din vremea lui Augustus și contextul misiunii sale la Dunărea de Jos a vorbit prof. dr. Alexandru Avram¹⁹ în cadrul comunicării *Un nouveau patron de la cité de Callatis: Cn. Cornelius Lentulus augur*; în final, Florian Matei-Popescu a făcut un alert, dar judicios documentat, examen al unuia dintre aspectele prezenței militare romane la Dunărea de Jos, prin comunicarea *The Auxiliary Units of the Undivided Moesia Province*.

Celei de-a doua arii tematice abordate de participanții români i s-au circumscris două comunicări: stadiul dezvoltării arheologiei aeriene în România și proiectele recent puse în operă, în această direcție, de către cIMeC împreună cu diverse instituții din țară și străinătate, au fost prezentate de Irina Oberländer-Târnoveanu (Institutul de Memorie Culturală, București) în cadrul comunicării *Aerial Archaeology in Romania: Recent Projects*, iar necesitatea punerii în practică a unui sistem unitar pentru evaluarea descoperirilor arheologice a fost susținută, prin prezentarea unui proiect original, intitulat *Sistema unitario per la valutazione delle scoperte archeologiche*, de către prof. dr. Nicolae Ursulescu (Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Istorie).

Manifestarea s-a încheiat printr-un ultim grupaj, reunind două comunicări sub tema **„La lezione del Professor Adameșteanu”**. În cadrul acesteia, prof. dr. Francesco d'Andria (director, Scuola di Specializzazione in Archeologia Classica e Medievale „Dinu Adameșteanu”, Università di Lecce) a vorbit despre *Adameșteanu, l'Università e il Salento*, reamintind celor prezenți contribuția omagiatului la dezvoltarea arheologiei salentine și la punerea în valoare a patrimoniului ei. În fine, nu cred că ar fi fost comunicare mai potrivită pentru a încheia manifestarea decât cea propusă de prof. dr. Michel Gras, director al Ecole Française de Rome, vechi colaborator și prieten al celui evocat: *Cosa ci ha insegnato Dinu Adameșteanu?*, reflecție conclusivă asupra influenței pe care activitatea neobositului cercetător româno-italian a exercitat-o asupra tuturor celor cu care a venit în contact, punând în evidență bogata și diversificata sa moștenire științifică și de experiență managerială!

În afara programului oficial, o intervenție evocativă a avut și dr. Maria Filomena Boemi, director la Aerofototeca Nazionale (Istituto Centrale per il Catalogo e la Documentazione, Roma)²⁰, iar prof. dr. Paola Pellagati și dr. Elisa Lissi-Caronna au cerut permisiunea să prezinte câte o contribuție la volumul ce va grupa lucrările acestui *convegno*. La lucrările colocviului au participat și alți specialiști, interesați de domeniile abordate (fig. 1, 2).

¹⁹ Prof. univ. Alexandru Avram predă istoria Greciei antice la Université du Maine, Le Mans, Franța, continuând să activeze și în cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române.

²⁰ Dinu Adameșteanu a fost, între 1960-1964, creatorul și primul director al acestei structuri de cercetare și conservare a patrimoniului arheologic imobil, unică în Europa și America.

Bucuria aducerii aminte și lunga așteptare a întâlnirii cu Academia di Romania și cu reprezentanții școlii la care se formase mentorul și colegul lor, „Il Professore” sau simplu „Dinu”, cum îl numeau cei prezenți, au fost ceea ce a determinat o participare atât de aleasă la întâlnirea de la Roma. Iar evenimentul în sine nu este decât dovada vie că „Lecția lui Dinu Adameșteanu” – o lecție de viață, de profesionalism, dăruire, implicare și „sfințire a locului” – a fost bine înțeleasă și deprinsă de cei ce i-au fost colaboratori, elevi, discipoli. „Anche per me, come per molti altri studiosi italiani e stranieri, l’incontro con Dinu Adameșteanu ha rappresentato il momento iniziale di una intensa esperienza, scientifica ed umana, che ha avuto in lui un costante e fondamentale punto di riferimento” – scria recent unul dintre discipoli, prof. dr. Liliana Giardino²¹.

Prin comparație, românii au învățat prea târziu sau, poate, au înțeles prea puțin din „exemplul lui Adameșteanu”, la care mulți ar avea de reflectat; și, foarte probabil, ar trebui să „recuperăm” și o altă Lecție, aceea a respectului Valorilor Naționale, Lecție pe care ne-a oferit-o încă odată, cu discreția spontaneității și sincerității, în cazul Adameșteanu, lumea științifică (arheologică) din Italia. „L’Accademia è tornata a casa, dal punto di vista della comunità scientifica internazionale di Roma, e ora possiamo dire che con questo convegno, anche Adameșteanu è tornato a casa”, spunea prof. dr. Olof Brandt, secretar general al AIAC, în intervenția sa la deschiderea lucrărilor colocviului...

Într-adevăr, Școala de la Roma a recuperat și recupererează cu dificultate statutul de excelență atins în perioada interbelică în cadrul comunității științifice internaționale din Roma²². Seriile de bursieri care s-au succedat din 1999 până în 2008 au trăit mari frustrări: lipsa unei biblioteci proprii de specialitate, lipsa coordonării activității științifice în cadrul Accademiei, absența instituției din calendarul manifestărilor științifice curente, observabilă la avizierele tuturor celorlalte școli străine din Cetatea Eternă etc. Iar la originea tuturor acestor carențe se află schimbarea, odată cu redeschiderea în 1969, a însuși rostului pentru care instituția a fost creată²³, acela de a contribui la formarea unei elite de specialiști români în domenii bine definite și la integrarea științei și culturii românești de înalt nivel în circuitul valorilor autentice ale spiritualității europene. În ce ne privește pe noi, bursierii, am încercat întotdeauna să învățăm câte ceva din Lecțiile înaintașilor, să ne racordăm la standardele comunității științifice din Roma și, atunci când a fost posibil, să schimbăm câte ceva pentru a readuce Școala către destinul prefigurat prin documentele fondatoare.

Cât am reușit o vor spune alții, de după noi...

²¹ L. Giardino, *Omaggio a Dinu Adameșteanu*, Archeologia Aerea. Studi di Aerofotografia archeologica, I, Roma, 2004, p. 15.

²² Accademia di Romania in Roma a redevenit membră în Unione Internazionale degli Istituti di Archeologia Storia e Storia dell'Arte in Roma abia în 2005; de la începutul anului 2008 este, din nou, membră a Associazione Internazionale di Archeologia Classica.

²³ A se vedea Legea nr. 4285 din 22 octombrie 1920.

ENTRE LA MER NOIRE ET LA MÉDITERRANÉE.
AUTOUR DE DEUX COLLOQUES RÉCENTS
TÉNUS À L'ACCADEMIA DI ROMANIA DE ROME²⁴

RÉSUMÉ

En tant que titulaire d'une bourse d'études „Vasile Pârvan” (2006-2008) et suite d'un engagement obligatoire se rapportant à ce statut-même, j'ai mis sur pied les projets de deux réunions scientifiques, tenues en 2007 et 2008 à l'Accademia di Romania à Rome: 1. Symposium accompagné d'une Exposition de photographie artistique, réunis sous le thème „Grecs et Romains aux bouches du Danube” (*Giornata di studi e Mostra di immagini fotografiche “Greci e Romani alle foci del Danubio”*), Accademia di Romania in Roma, 29-30 Mars 2007; 2. Congrès commémoratif „Dinu Adameşteanu. De la mer Noire à la mer Jonienne” (*Convegno di studi “Dinu Adameşteanu. Dal mar Nero allo Jonio”*), Accademia di Romania in Roma, 27-28 Mars 2008. Leur but commun était de mettre à profit l'emplacement de l'Accademia di Romania à Rome, en facilitant le rapprochement entre l'archéologie roumaine du monde gréco-romain et le milieu académique italien. Dans les deux cas, le concours de l'Institut d'Archéologie „Vasile Pârvan” de l'Académie Roumaine a offert un appui extrêmement efficace au déroulement des événements. Jusqu'à la parution des Actes des deux réunions, et toujours en vue de la promotion d'un esprit de coopération institutionnelle profitable pour l'ensemble de l'archéologie roumaine, j'offre ici la chronique des deux *incontri di studio*.

Mihaela Iacob

²⁴ Il s'agit du Symposium accompagné de l'Exposition de photographie artistique „Grecs et Romains aux bouches du Danube” (*Giornata di studi e Mostra di immagini fotografiche “Greci e Romani alle foci del Danubio”*), Accademia di Romania in Roma, 29-30 Mars 2007; et du Congrès commémoratif „Dinu Adameşteanu. De la mer Noire à la mer Jonienne” (*Convegno di studi “Dinu Adameşteanu. Dal mar Nero allo Jonio”*), Accademia di Romania in Roma, 27-28 Mars 2008.